

نگاه بیانیه گام دوم انقلاب به جهش تولید با مشارکت مردم

□ سید محمدتقی موسوی *

چکیده

در نام گذاری سال جدید دو بعد جهش اقتصادی و مشارکت مردم از سوی رهبرانقلاب توامان مطرح گردید و فرمودند جهش تولید به نظر کار بزرگ و شاید در نظر بعضی نشدنی بیاید، با توجه به بخش دوم این شعار، یعنی «مشارکت مردم»، شدنی است. اگر این توفیق پیدا شود که همت مردم، سرمایه مردم، ابتکار مردم، حضور جدی آحاد مردم در عرصه اقتصادی وارد گردد، در واقع یک بسیج مردمی در امر اقتصاد مشاهده میشود، تحقق «جهش تولید» درگرو اهتمام و پایبندی به ملزومات بیانیه گام دوم انقلاب است بسیاری از ملزومات جهش تولید در بیانیه گام دوم انقلاب به صورت زیرساختی دیده شده انتخاب شعار «جهش تولید» از سوی مقام معظم رهبری بر اساس نقشه راه مد نظر گفتمان انقلاب و بر حسب ضرورت‌های مورد نیاز جامعه بود که عموم جامعه اسلامی باید در اجرای ملزومات این شعار بکوشند. هر اقدامی در چله دوم انقلاب باید منطبق بر بیانیه گام دوم به عنوان نقشه راه حرکت انقلاب اسلامی باشد

این پژوهش، استخراج مبانی جهش تولید و ارتباط آن با بیانیه گام دوم انقلاب براساس دیدگاه‌های صاحب نظران و برنامه ریزان اقتصادی، بدلیل پشتوانه فرهنگی در جامعه و پذیرش آن را بررسی نموده که می‌تواند تضمین خوبی برای موفقیت بهتر برنامه‌ها باشد. روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی - تحلیلی مبتنی بر جمع‌آوری اطلاعات از منابع، اسناد معتبر، نظرات مکتوب اندیشمندان صاحب‌نظران

---

* طلبه سطح چهار فقه و اصول دانش آموخته جامعه المصطفی سَلَّمَ الْعَالَمِيَّة.

حوزه ودانشگاه می باشد. یافته های پژوهش بر بیان اهمیت و تأکید بر مبانی و اولویت بندی فعالیت های تولیدی، شیوه های عملی تسریع در بهره گیری از عوامل تولیدتشویق به رعایت یافته های مطروحه توسط تولید کنندگان، می توان به جهش تولید در اقتصاد دست یافت. در قرآن کریم و روایات افزون بر بیان اهمیت و مواهب طبیعی، کشاورزی، صنعت و تجارت برای دستیابی به پیشرفت اقتصادی افراد و جوامع، پیش روی ما نهاده شده است.

کلیدواژه ها: جهش تولید، مقام معظم رهبری، مشارکت مردم، اقتصاد.

مقدمه

نظام جمهوری اسلامی ایران در عرصه سیاسی از پیشگامان بسترسازی واقعی برای مشارکت همه جانبه و اثر گذار مردم در حاکمیت بوده و از این حیث الگویی جامع و کارآمد برای بسیاری از نظام های سیاسی منطقه و جهان است. با وجود همه توفیقات در عرصه سیاسی، اما باید بپذیریم که با وجود همه پتانسیل های قانونی و شرعی، بستر مطلوبی برای مشارکت مردم در حوزه اقتصاد ترسیم نشده است علی رغم آنکه در چند دهه اخیر برخی مبانی تئوریک و حتی برنامه های اجرایی مردم محور مانند تعاونی ها، برای حضور و مشارکت مردم در نظام اقتصادی کشور مطرح شده است، اما تا رسیدن به قله مطلوب و کارآمدی حداکثری فاصله بسیاری است. موضوعی که دشمنان نظام با شناسایی آن درصدد ضربه به انقلاب و کشور هستند. پررنگ کردن چالش های اقتصادی و تنگناهای معیشتی مردم و تلاش برای کتمان موفقیت ها و بزرگنمایی مشکلات از جمله راهکارهایی است که دشمنان بر روی آن متمرکز شده اند. تاکید اخیر رهبر معظم انقلاب برای مشارکت مردمی در حوزه تولید و اقتصادی، همان مردمی سازی اقتصاد است که مدیران اجرایی کشور از آن غافل بوده اند. شعار امسال رهبری در اولین سال آغاز برنامه هفتم توسعه کشور بیانگر ضرورت بازنگری برخی رویکردهای جاری دولت و مجلس در نظام اقتصادی کشور است.

معنای جهش تولید

ایجاد جهش در تولید و اقتصاد، دارای سوابق و تجربیات موفق و البته شکست در کشورهای تازه

صنعتی شده در دنیاست. کشورهای همچون ژاپن، کره جنوبی و چین، توفیقات قابل توجهی را در جهش در تولید کسب کرده و در بسیاری از حوزه‌های صنعتی، فاصله خود را با کشورهای پیشرو کاهش داده و در برخی موارد نیز، خود تبدیل به پیشتاز فناوری و صنعت شده‌اند. اگرچه تعریف واحدی نمی‌توان برای مفهوم «جهش تولید» ارائه نمود، اما عباراتی همچون

(۱) تلاش برای کاهش فاصله علمی، فناوری و صنعتی با کشورهای پیشرو،

(۲) نوآوری در صنعت و یافتن مسیرهای جدید و میانبر و

(۳) تلاش برای کسب جایگاه پیشتاز در علم، فناوری و صنعت در صحنه بین‌المللی، را می‌توان تعاریف قابل قبول از این مفهوم معرفی کرد.

جهش تولید به معنی برداشتن گامی بلند، سریع و عملیاتی در راستای کاهش فاصله علمی، فناوری و صنعتی کشور از کشورهای پیشرو در اقتصاد است که گام همراه با نوآوری در صنعت و یافتن مسیرهای جدید و میانبر برای فضای تولید در کشور است.

تعریف جهش تولید و تفاوت آن با رونق تولید

رونق تولید آن است که آنچه مورد نیاز مردم بوده، توسط دستگاه‌های مربوطه تولید شود و رواج داشته باشد تا نیازهای مردم رفع شود اما جهش تولید دو ویژگی «پیدایش تحول در تولید نسبت به گذشته» و «پدیده سبقت تولیدکننده در تولید جدید نسبت به دیگر رقبای حاضر در دنیا» را دارد که به این صورت از رونق تولید تمییز داده می‌شود؛ اگر تولید این دو ویژگی را داشته باشد، جهش تولید صورت گرفته است.

ضرورت جهش تولید در اسلام

در اسلام، مباحث اعتقادی با مباحث اقتصادی در هم تنیده شده است. خداوند در سوره عنکبوت آیه ۶۹ اشاره می‌کند: «وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا» (باید مشکلات اقتصادی خود را با اتکای به فرهنگ غنی اسلامی، اعم از قرآن و نهج البلاغه حل و فصل نمایید، و باید از قرآن بعنوان چراغ هدایت بشریت هدایت جست‌ه و در آن تدبر کرد. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌فرمایند: «... لَهُ ظَهْرٌ وَ بَطْنٌ، فَظَاهِرُهُ حُكْمٌ وَ بَاطِنُهُ عِلْمٌ ... فِيهِ مَصَابِيحُ الْهُدَى

وَمَنَّا الْحِكْمَهُ وَدَلِيلٌ عَلَى الْمَعْرِفَةِ لِمَنْ عَرَفَ الصُّفَّةَ (فیض کاشانی، الوافی، ج ۹، ص: ۱۷۰۲)؛ به قرآن روی بیاورید... برای قرآن ظاهری و باطنی است. ظاهر آن حکمت و باطن آن دانش است... در قرآن چراغ های هدایت و نشانه های حکمت و راهنمای معرفت هست، برای کسی که ویژگی اش را شناخت (کلینی، ۱۳۶۲: ۵۶۲، ۲) در روایتی از حضرت امیر علیه السلام آمده است: «کن لدنیاک کانک تعیش ابداً و کن لآخرتک کانک تموت غدا» «آن چنان برای دنیا تلاش کن که گویی صدها سال خواهی زیست و آن چنان به فکر آخرت باش که گویی فردا از دنیا خواهی رفت. همیشه دین اسلام دین تک بعدی نیست و به جنبه های مختلف زیست بشر توجه کرده است. اما شایان ذکر است که این جنبه ها در عرض هم به حساب نیامده اند، بلکه در طول هم فرض شده اند و زندگی این دنیایی مقدمه ای برای حیات جاوید به حساب می آید. حضرت امیر علیه السلام در ادامه می فرمایند: «اسْتَغْنِ عَمَّنْ شِئْتُمْ تَكُنْ نَظِيرَهُ» (امدی، غررالحکم، ۱۳۷۸: ۲ / ۲۵۹) به هرکس که میخواهی، بی نیازی نشان ده، تا همانند او باشی «بی نیاز باش از هر چه که به آن نیاز داری، به شکل خودت اهل تولید باش و در این زمینه اگر بخواهم فرمایش امام را معنا کنم این چنین می فرمایند: خودتان اهل تولید باشید مانند دیگران در قدرت اقتصادی قرار بگیرید سپس حضرت در ادامه به شکل سومی که خیلی جالب است میفرماید: «أَفْضَلُ عَلَيَّ مَنْ شِئْتُمْ تَكُنْ أَمِيرَهُ» «در مقابل آن که دست نیاز دراز میکنند و واردات انجام می دهند فرمودند نه خودت اهل استغنا و غنی باش، بلکه به دیگران هم عطا کن. اینجا امارت می کنی و شما سلطنت بر دیگران می کنی لذا سیره ائمه معصومین علیهم السلام نیز همتی در تولید، همتی در کشاورزی، همتی در دامداری و همتی در کسب و تلاش و کار بوده است. حدیث در کتاب وسائل آمده است که میفرماید: و کسانی را که به دنبال روزی حلال برای تأمین زندگی خود و خانواده اش می روند، مانند مجاهد در راه خدا معرفی می شوند (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۳، ص ۹۱)

امام صادق علیه السلام در ذیل آیه رَجَالٌ لَا تُلْهِيمُ تِجَارَهُمْ وَلَا يَبِيعُ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ فرمودند: اینان همان بازاریان و صاحبان کسب و پیشه بودند که هنگام نماز، کسب و کار را تعطیل کرده. «یاد خداوند غافل نمی کند و به سوی نماز اول وقت می شتافتند و قطعاً چنین کسانی، اجر و

پاداششان بیش از کسانی است که تجارت و کسبی ندارند و اول وقت سراغ نماز می‌روند
(حر عاملی، ۱۴۰۳/۵/۵۶).

نسبت «جهش تولید» و گام دوم انقلاب

رهبر معظم انقلاب، در بیانیه راهبردی گام دوم انقلاب مبادرت به ترسیم مسیر آینده انقلاب اسلامی کرده و اقدام برای تقویت کشور، از جمله مقاوم‌سازی اقتصاد با عزم جهادی جوانان با امید، با انگیزه و معتقد به باور «ما می‌توانیم» را یک ضرورت و در عین حال، رمز موفقیت در این حرکت معرفی می‌نماید. ایشان ضمن اشاره به تجربیات گذشته کشور در فائق آمدن بر مسائل مهم، جوانان را به تعمیق شناخت خود از تاریخ و نیز ظرفیت‌های متراکم کشور برای برداشتن گام‌های بزرگ در مسیر پیشرف کشور، از جمله پیشرفت اقتصادی، دعوت می‌فرماید. از این رو، می‌توان جهش تولید را یک هدف‌گذاری از جنس گام دوم انقلاب معرفی کرد. رهبر معظم انقلاب در اولین سرمشق اقتصادی دفتر انقلاب اسلامی در گام دوم، به حق و به درستی به این مسئله دقیق و مهم برای اقتصاد کشور اشاره کردند و جاده ای طولانی و پرفراز نشیب اما روشن و امیدآفرین را در پیش روی تمام ملت خصوصاً جهادگران اقتصادی برای موفقیت اقتصادی در گام دوم انقلاب اسلامی، قرار دادند. اما این گفتمان جهش تولید و این فرهنگ تولیدگرا مانند سایر گفتمان‌ها لوازم و مقدماتی دارد و تنها با تشویق و تحسین بارور نخواهد شد رهبر معظم انقلاب همچنین در بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب که در ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ منتشر شد، خطاب به جوانان تأکید فرمودند:

ایران با دارا بودن یک درصد جمعیت جهان، دارای ۷ درصد ذخایر معدنی جهان است: منابع عظیم زیرزمینی، موقعیت استثنائی جغرافیایی میان شرق و غرب و شمال و جنوب، بازار بزرگ ملی، بازار بزرگ منطقه‌ای با داشتن ۱۵ همسایه سواحل دریایی طولانی، حاصلخیزی زمین با محصولات متنوع کشاورزی و باغی، اقتصاد بزرگ و متنوع، بخش‌هایی از ظرفیت‌های کشور است؛ بسیاری از ظرفیت‌ها دست‌نخورده مانده است. گفته شده است که ایران از نظر ظرفیت‌های استفاده‌نشده طبیعی و انسانی در رتبه اول جهان است. بی‌شک شما جوانان مؤمن و پرتلاش خواهید

توانست این عیب بزرگ را برطرف کنید. دهه دوم چشم انداز، باید زمان تمرکز بر بهره‌برداری از دستاوردهای گذشته و نیز ظرفیت‌های استفاده‌نشده باشد و پیشرفت کشور از جمله در بخش تولید و اقتصاد ملی ارتقاء یابد. (مسعود اکبری لینک کوتاه:

<https://kayhan.ir/001CGp>)

تحقق «جهش تولید» درگرو اهتمام و پایبندی به ملزومات بیانیه گام دوم انقلاب است

تحقق «جهش تولید» درگرو اهتمام و پایبندی به ملزومات بیانیه گام دوم انقلاب است بسیاری از ملزومات جهش تولید در بیانیه گام دوم انقلاب به صورت زیرساختی دیده شده که بدین جهت، «جهش تولید» درگرو اهتمام و توجه ویژه به بیانیه گام دوم انقلاب است. انتخاب شعار «جهش تولید» از سوی مقام معظم رهبری بر اساس نقشه راه مد نظر گفتمان انقلاب و بر حسب ضرورت‌های مورد نیاز جامعه بود که عموم جامعه اسلامی باید در اجرای ملزومات این شعار بکوشند. هر اقدامی در چله دوم انقلاب باید منطبق بر بیانیه گام دوم به عنوان نقشه راه حرکت انقلاب اسلامی باشد و در این بیانیه نیز جوانان به عنوان یکی از لوازم پیشرفت کشور شناخته شده‌اند. به منظور دستیابی به جهش در تولید، نیازمند دستیابی به تکنولوژی‌های جدید در عرصه صنعتی و تولید محصولات کشاورزی با بازدهی بسیار عالی هستیم که این امر مستلزم توجه به مقوله علم و پژوهش بر اساس بیانیه گام دوم مقام معظم رهبری است رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم بدین مساله تاکید ویژه ای دارند که دنیای غرب به برکت دانش خود، توانست برای خود ثروت، نفوذ و قدرت ۲۰۰ ساله فراهم کند، به واقع مقام معظم رهبری شتاب علمی به همراه تلاش اخلاقی و اعتقادی را از رموز پیشرفت در این عرصه می‌دانند. بنابراین اگر بناست رونق تولید به سمت جهش تولید حرکت سریع داشته باشد، قطعاً توزیع عادلانه تسهیلات، نظارت بر هزینه کرد درست تسهیلات، توجه جدی به عرضه درست و منطقی تولیدات در جامعه، جلوگیری از واردات غیرقانونی و قاچاق و بسیاری از مؤلفه‌های جهش تولید نیاز به عدالت اقتصادی دارد. یکی از اصولی ترین و مهمترین مولفه‌ها برای تحقق جهش تولید، انگیزه و امید وافر به آینده است، به ضرورت پرداختن با امید و انگیزه به مساله عدالت اقتصادی اشاره و ابراز کرد: در بیانیه گام دوم انقلاب، عدالت اقتصادی به عنوان یکی

از توصیه‌های هفت‌گانه رهبر معظم انقلاب قرار گرفته است که فساد اقتصادی را توده چرکین کشورها، زلزله ویرانگر و ضربه زننده به مشروعیت نظام‌ها معرفی کرده‌اند. در بحران ویروس کرونا اگر شرایط کشور خود را با کشورهای مدعی مقایسه کنیم قطعاً انگیزه اجتماعی و امید به آینده باعث تقویت بنیان‌های گوناگون کشور در عرصه‌های گوناگون مردمی، جامعه پزشکی و درمانی، گروه‌های جهادی و بنگاه‌های کوچک اقتصادی شده است که توانسته‌اند خارج از وظایف اداری یک خدمت بسیار ارزشمند را به جامعه هدیه دهند. امید افزایشی را رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم، نخستین و ریشه‌ای‌ترین جهاد معرفی کردند، بدون این کلید اساسی، هیچ گامی نمی‌توان برداشت بسیاری از ملزومات جهش تولید در بیانیه گام دوم انقلاب اعم از سبک زندگی در جهت ارتقای فرهنگ عمومی جامعه و حمایت از تولید داخل، دشمن‌شناسی و مقابله با استکبار به صورت زیرساختی دیده شده، این مسائل لزوم توجه به بیانیه گام دوم انقلاب برای تحقق شعار سال را بیشتر می‌کند. (حجت سالاری مکی تمامی خبرگزاری شبستان © ۲۰۲۴ Shabestan News Agency. All rights reserved)

مبانی جهش تولید در قرآن و سنت

در بیش اسلام» جهش تولید» را هم از لحاظ علمی و هم از لحاظ سیاست گذاری می‌توان یکی از مهم ترین مقوله های اقتصادی در نظر گرفت. هر گونه افزایش در تولید را با عنوان رونق و جهش تولید یاد می‌کنند؛ با این تفاوت که، رونق تولید آن است که آنچه مورد نیاز مردم بوده، توسط دستگاه های مربوطه تولید شود و رواج داشته باشد تا نیازهای مردم رفع شود اما جهش تولید دویژگی» پیدایش تحول در تولید نسبت به گذشته» (و) پدیده سبقت تولیدکننده در تولید جدید نسبت به دیگر رقبای حاضر در دنیا» را دارد که به این صورت از رونق تولید تمییز داده می‌شود؛ اگر تولید این دو ویژگی را داشته باشد، جهش تولید صورت گرفته است.

با دقت در آیات متعدد قرآن ملاحظه می‌شود که، از واژه «سخر لکم» استفاده شده است. خداوند برای شما مُسخر کرده است، برای شما مسلمانان، برای شما مومنین، برای شما بندگان خدا و در اختیارتان قرار داده است. چه چیزی؟ «سخر لکم الفلک تجری فی البحر» (بتوانید

سفرهای دریایی انجام بدهید و بحث استفاده از منابع دریایی.» «سخر لکم النهار» (رودها را در اختیار شما قرارداد.) «سخر لکم الشمس والقمر» (خداوند خورشید و ماه را که دائماً در حرکت هستند، برای شما رام نمود و نیز شب و روز را برای شما مسخر نمود؛ خورشید و ماه در تولید و صنعت چه نقشی دارد؟) «سخر لکم الليل و النهار» (شب و روز را در اختیار شما قرار داده است. این خیلی تعبير عجیبی است) «سخر لکم ما فی الارض» (هرچی برای شما در زمین است خداوند قرار داده است.) «سخر لکم البحر» (یا دو بار تکرار شده است) «سخر لکم ما فی سماوات و ما فی الارض» (آنچه در آسمان و زمین است خداوند برای شما قرار داده است، نه فقط زمین و نعمت های زمینی، بلکه آسمان و اجرام آسمانی نیز برای بهره گیری بشر و مطابق نیازهای او آفریده شده اند (جاثیه، ۱۳؛ لقمان، ۲۰؛ ابراهیم، ۳۳). علاوه بر این خداوند در آیه ۱۳۳ سوره آل عمران دستور داده که هر آنچه که موجب مغفرت الهی شده و سبب می شود که لطف الهی برای جامعه سرازیر شود را سرعت دهید و ایجاد کنید؛ «وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ.» همچنین در آیه ۱۴۸ سوره بقره تصریح کرده است: «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ» (یعنی در تمامی کارهای خوب و خیری که باید در جامعه صورت گیرد، خداوند فرمان سبقت را به مردم صادر کرده تا از رقبای خود سبقت بگیرند. علامه طباطبائی در تفسیر آیه: «أُولَٰئِكَ يَسِيرُوا فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ أَهْلُ لَيْظِلْمِهِمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ» (روم، ۹)؛ اقتدار اقتصادی را در سایه آبادانی و رشد اقتصادی می داند. بنابراین منافع جامعه اسلامی و افزایش اقتدار و نیروی آن، با آبادانی بیشتر و تولید و رشد اقتصادی، آنهم در بلند مدت تضمین می شود.

بطور کلی، جهش تولید را می توان به معنای بهترین استفاده از امکانات در دسترس توسط هر فرد، خانوار، بنگاه و یا هر سازمان یا واحد حقیقی یا حقوقی خصوصی و یا دولتی دانست. مستفاد از آیه «قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سَنِينَ دَأْبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرَوْهُ فِي سُنْبُلِهِ اِلَّ قَلِيلًا مِّمَّا تَأْكُلُونَ» (یوسف، ۴۷)؛ اگر با برنامه و نقشه حساب شده این هفت سال خشک و سخت را پشت سر بگذارید دیگر خطری شما را تهدید نمی کند، زیرا بعد از آن سالی فرا می رسد پرباران که مردم از این موهبت آسمانی بهره مند می شوند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۹، ص ۴۲۷).

زمانی برای یک سازمان جهش تولید روی می دهد که؛ حداکثر تولید ممکن از منابع به کار رفته صورت گیرد. به عبارت دیگر، دروضع جهش تولید، اتلاف منابع وجود ندارد، تمامی نیروها و منابع و امکانات بدون هیچ محدودیتی بکار گرفته می شوند و مدیریت سازمان نیز امور را بدون اتلاف پیش می برد، و تولیدات مربوطه در کمترین هزینه ممکن صورت می گیرد. بنابراین لزوم برنامه ریزی دقیق در تولید و بکارگیری تمام امکانات از سوی مدیران و همسویی مردم با این امر، از مهم ترین برنامه های استقلال اقتصادی است (اولویت جهش تولید در منابع فقه امامیه ابراهیم محمودزاده و همکاران ص ۱۷۵)

جهش تولید و گام دوم انقلاب اسلامی

با آغاز گام دوم انقلاب اسلامی و تحریم های چند جانبه آمریکا و غرب و قانون شکنی های مداوم و یک جانبه غرب در توافق برجام معضل اقتصاد، به یکی از اصلی ترین مسائل کشور تبدیل شده است. فرمایشات و تاکیدات رهبر معظم انقلاب در سال های اخیر و تأکید بر "جهش تولید بر لزوم توجه جدی به این مقوله راهبردی و بسیار مهم دلالت دارد. چنان که در این تحقیق بیان شده است، اقتصاد، هنگامی میتواند کشور را به قدرت اول منطقه و جهان تبدیل کند که از ثبات، امنیت، پویایی و درون زایی اقتصادی برخوردار باشد. در واقع، این شاخصه، تضمین کننده قدرت ملی هر کشور در جهان کنونی است. (پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری)، تحقق شعار جهش تولید گامی مهم برای تمدن سازی گام دوم انقلاب در جهان است.

اینکه هم اکنون در مراحل اجرای گام دوم انقلاب اسلامی ایران قرار گرفته ایم، قرار است در گام دوم انقلاب بتوانیم به ایجاد تمدن اسلامی در جهان دست یابیم. یکی از ارکان رسیدن به این تمدن توسعه تولید است که رهبر معظم انقلاب اسلامی در چند سال گذشته شعارهای سال را به این راستا سوق داده که و امسال نیز با توجه به اهمیت موضوع و نیاز کشور جهش تولید را انتخاب کرده اند. از این رو تولید کشور باید به گونه ای باشد که از آنها به عنوان نمادهای جمهوری اسلامی در جهان یاد کنند، زمان برای رسیدن به اهداف بلندی که انقلاب اسلامی پیش روی ما ترسیم کرده به سرعت در حال سپری شدن بوده و لازم است با جهش به آنچه که می خواهیم برسیم. شاید

در گذشته برخی تصور می‌کردند که باید با همکاری اروپا، آمریکا و دیگران مشکلات کشور را حل کنیم اما اکنون هم برای مردم و مسولان ما این کاملاً روشن شده که خودمان باید مشکلات مان را حل کنیم. اگر بخواهیم وابستگی خود را از بین ببریم باید تولیدات خودمان را نیز جهشی بر اساس نیاز جامعه و اهداف انقلاب افزایش دهیم چرا که با این حرکت علاوه بر اینکه وابستگی کشور را از دیگر کشورها می‌کنیم بلکه به خودی خود اشتغال، درآمد و چالش‌های اقتصادی را نیز بر طرف خواهیم کرد. (سید محمد حسینی شاهرودی ۱/۳/۱۳۹۹)

جهش تولید در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب است

جهش تولید، برگرفته از اقتصاد مقاومتی و در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب است. حمایت از بخش تولید و مولفه‌های آن در سال‌های اخیر از سوی رهبر عظیم‌الشان انقلاب و نگاه ویژه معظم له به این بخش در این شرایط حساس نشان از قدرت معجزه آسای تولید ملی و رونق آن در کشور است که اگر فضای کسب و کار آماده باشد قطعاً در بسیاری از زمینه‌ها جمهوری اسلامی پیشرفت قابل توجه‌ای دارد. توجه به مسئله تولید می‌تواند راه گشا و نجات بخش اقتصاد کشور باشد و این در سایه وحدت و همدلی همه بخش‌های اجرایی کشور و آحاد جامعه قطعاً محقق می‌شود. چهل سال است جمهوری اسلامی با تحریم‌های ظالمانه و شدید از سوی مستکبران عالم و نظام سلطه مواجه است اما این تحریم‌ها نتوانسته بر عزم و اراده ملت غیور ایران اسلامی و نظام مقدس جمهوری اسلامی خللی ایجاد کند و امروز هم توجه به اقتصاد مقاومتی و حمایت از تولید و سرمایه ملی می‌تواند باعث شکوفایی و پیشرفت اقتصادی کشور باشد و این مهم در سایه توجه به توان داخلی و نیروی پر انگیزه و بانشاط و جوان کشور تحقق پیدا خواهد کرد. (ناصر شکران‌امیری FARS MEDIA CORPORATION)

جهش تولید در آیات و روایات

جهش تولید دو ویژگی «پیدایش تحول در تولید نسبت به گذشته» و «پدیده سبقت تولیدکننده در تولید جدید نسبت به دیگر رقبای حاضر در دنیا» را دارد اگر تولید این دو ویژگی را داشته باشد، جهش تولید صورت گرفته است.

با این تعریف، می‌توانیم جهش تولید را از آیات قرآن و احادیث الهام بگیریم: دو آیه با دو واژه زیبای «سرعت» و «سبقت» در قرآن آمده است که در خصوص واژه «سرعت» در خصوص آیه «وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ» (۱۲۳ ال عمران) باید گفت که خداوند دستور داده که هر آنچه که موجب مغفرت الهی شده و سبب می‌شود که لطف الهی برای جامعه سرازیر شود را سرعت دهید و ایجاد کنید.

همچنین خداوند در آیه دیگری می‌فرماید «فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ» (۱۴۸ سوره بقره) در عوض اینکه تمام وقت خود را صرف گفتگو در این مساله فرعی کنید به سراغ خوبیها و پاکيها بروید که میدان وسیع و گسترده‌ای دارد و در آن از یکدیگر پیشی گیرید، زیرا معیار ارزش وجودی شما عمل پاک و نیک شما است. (مکارم، تفسیر نمونه، ۱۳۷۴: ۱/۵۰۲)

روایتی از پیامبر اسلام ﷺ درباره جهش تولید آمده است پیامبر اکرم ﷺ فرمودند که روند عادی زندگی کافی نیست، اگر کسی زندگی اش روند یکسانی داشته باشد، ضرر کرده و در زندگی خسارت دیده و تنها راهی که خسارت در زندگی نباشد، این است که دو روز نباید مساوی باشد؛ حتماً باید جهشی در کار باشد و تحولی نسبت به روز قبل در زندگی وجود داشته باشد.

در دعای کمیل حضرت علی علیه السلام در غالب دعا از خداوند درخواست می‌کند که «خدایا آن چنان قدرت و توفیقی به من بده که در میدان مسابقه با دیگران پیشتازتر از دیگران باشم»؛ این سرعت و شتاب همان واژگانی است که در تعریف جهش تولید آمده است. بر الهام گیری از فرمایش حضرت علی علیه السلام درباره جهش تأکید شود: نکته زیبا در این دعا که لازم به الهام گیری از آن است، این بود که آن حضرت راز و رمز موفقیت یک فرد و جامعه را در سبقت از دیگران، در چهار عنصر معرفی کرده که اگر یک فرد و یا جامعه بخواهد نسبت به دیگران جهشی داشته باشد، باید این عناصر را تهیه کند و درسی برای جامعه ایران عزیز ما است.

درفرازیایی از دعای کمیل که لازمه جهش تولید است: حضرت می‌فرماید که خدایا این چهار عنصر را به من بده تا بتوانم در میدان مسابقه موفق شود و از دیگران سبقت بگیرم «أَسْرَحَ إِلَيْكَ فِي مَيَادِينِ السَّابِقِينَ»؛ یکی از آن عناصر، توانمندی جسمی و سخت افزار لازم برای

جهش در هر مسابقه است «قُوَّ عَلَي خِدْمَتِكَ جَوَارِحِي؛ خدایا به جوارح و اعضای من را برای خدمت به خودت قوت عنایت بفرما». (قمی، مفاتیح الجنان، دعاء کمیل)

دومین عنصری که حضرت به آن اشاره می‌فرمایند، عزم و اراده قوی یک فرد و جامعه است؛ چرا که اگر توانمندی وجود داشته باشد اما عزم نباشد، جهشی صورت نمی‌گیرد. «وَأَشَدُّ عَلَي الْعَزِيمَةِ جَوَانِحِي؛ خدایا عزم راسخ و اراده قوی را به قلب من عنایت کن».

سومین عنصر سوم در جهش تولید جدیت و پشتکار است جامعه در صورتی می‌تواند به این جهش برسد که پشتکار باشد؛ سومین خواسته حضرت این است که «وَهَبْ لِي الْجِدَّةَ فِي خَشْيَتِكَ»؛ عنصر چهارم که حضرت برای جهش لازم می‌داند، دوام و استمرار کار و خستگی ناپذیری است که جهش بدون این موارد انجام نمی‌شود؛ حضرت در خصوص این عنصر می‌فرماید «وَالدَّوَامَ فِي الْاِتِّصَالِ بِخِدْمَتِكَ». سپس حضرت می‌فرماید نتیجه این چهار عنصر، سبقت از دیگران خواهد بود.

جهش اقتصادی در راستای تحقق بیانیه گام دوم انقلاب است واردات بی رویه و کالاهای قاچاق را خنثی کننده اقتصاد مقاومتی است و تحقق جهش اقتصادی عملیاتی کردن بیانیه گام دوم انقلاب می‌باشد به حکم آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِّن قُوَّةٍ» (همدانی، ترجمه المیزان، ۱۳۷۴: ۱۴۶/۹) که ظهورش تنها در قدرت نظامی و دفاعی نیست، بلکه در عرصه های مختلف فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، فضای مجازی و... دنیا باید شاهد قدرت روز افزون جمهوری اسلامی باشد. هر کشوری که بخواهد در عرصه های مختلف مستقل باشد، در ابتدا باید به استقلال اقتصادی بیاورد.

در آیه ۱۰ سوره اعراف می‌فرماید: «وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَ جَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ». ما در زمین، در این کره خاکی به شما امکانات زیادی دادیم و دستتان را باز گذاشتیم و شما می‌توانید معیشت های مختلفی، صنعت های مختلفی و کارها و حرفه های مختلفی برای خود مهیاء و آماده کنید. همچنانکه در سیره پیامبر و ائمه علیهم السلام داریم که تلاش مضاعفی در تولیدات اقتصادی داشته اند.

امیرالمومنین علیه السلام می‌فرمایند: «امُنُّنْ عَلَي مَن شِئْتَ تَكُنْ أَمِيرَهُ وَ اِحْتَجَّ اِلَي مَن

شِئَتْ نَكُنْ أُسِيرَه» بر هرکس که میخواهی، نعمت ده تا امیر او باشی و به هرکس که میخواهی، اظهار نیاز کن تا اسیر او گردی (مجلسی، ۱۴۰۳، ص ۲۰۹) اگر به کسی دست نیاز دراز کردی اسیر او خواهی شد، اگر ما اهل تولید نشدیم و اهل واردات تولید دیگران بشویم اسیر آنها شده ایم.

جهش تولید با مشارکت مردم

حذف سازوکارهای زاید و کوتاه کردن پروسه مشارکت مردمی در پروژه‌های اقتصادی و اعتماد به توان مالی و مشارکت اقتصادی مردم از جمله مباحثی است که باید جنبه عملیاتی بگیرد. یکی از مهمترین عوامل جهش تولید در کنار حمایت‌های قوا سه گانه و حاکمیت را نقش آفرینی مردم دانست و اظهار کرد: انقلاب اسلامی ایران نشان داده پایبند به مردم است و نقش آفرینی مردم را باور دارد و در طول این سال‌ها مردم بودند که بار اصلی انقلاب را بر دوش کشیدند. باید برای حل مسائل کلان اقتصادی جامعه مردم را دعوت کرد. قوا سه گانه باید تسهیل‌گری کنند تا موانع سرمایه‌گذاری، اشتغال و تولید برطرف شود و مردم در فضای امن و آرام سرمایه‌گذاری کنند. راه کار بعدی برای برون رفت از مشکلات اقتصادی رفع موانع تولید و صادرات از سر راه مردم است اصلی‌ترین راهکار حل مسئله اقتصادی و معیشتی، مردمی شدن تولید است، اقتصاد کشور با «جهش تولید و مشارکت مردم» پویا می‌شود.

اگر از توانایی ملت در قضیه اقتصاد استفاده بشود وضع معیشت مردم حتماً بهتر خواهد شد، وضع تورم حتماً بهتر خواهد شد. یکی از اشکالات مهمی که وجود دارد این است که روی راه‌های مشارکت مردم فکر نشده است منویات اقتصادی بر حق رهبری انقلاب، اصلی‌ترین راهکار حل مسئله و برون رفت از بحران‌های اقتصادی و معیشتی پیش رو در کشور، مردمی شدن تولید است. جهش تولید در سایه مشارکت و محوریت یافتن مردم محقق خواهد شد و ثبات، آرامش و اطمینان نسبت به آینده مسائل اساسی اقتصاد کشور مثل مسئله تورم، مسئله اشتغال و مسئله ارزش پول ملی می‌تواند به مشارکت هرچه بیشتر مردم در این حوزه بیانجامد.

مشارکت مردم در جهش و رونق تولید، گسترش کسب و کارهای کوچک، متوسط

مهم‌ترین راه مشارکت مردم در جهش و رونق تولید، گسترش کسب و کارهای کوچک، متوسط و خانگی است با وجود اینکه حجم کوچکی دارند؛ اما وقتی تعداد آنها افزایش یابد، می‌تواند رشد بسیار زیادی در تولید ایجاد کند. افراد شاغل در کسب و کارهای کوچک و متوسط کمتر از ۵۰ نفر بوده و قانونی نیز برای حمایت از این کسب و کارها در سال ۱۳۹۴ با عنوان «قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار» در مجلس شورای اسلامی تصویب و در ماده ۱۶ این قانون اشاره شده به اینکه شهرداری‌ها موظف هستند که زمین‌هایی متعلق به شهرداری را به فضاهای فروشگاهی تبدیل کرده و با قیمت پایین در اختیار کسب و کارهای کوچک و متوسط قرار بدهند تا آنها بتوانند محصولات خود را عرضه کنند. اهمیت این موضوع در شرکت‌های دانش‌بنیان و فناوری که در دانشگاه‌ها، مراکز رشد و پارک‌ها علم و فناوری مستقر هستند، بسیار زیاد است. بنابراین یکی از راه‌های مشارکت مردم حمایت از این کسب و کارهاست تا بتوانند به راحتی محصولات خود را عرضه کنند و مردم نیز باید نسبت به خرید از این شرکت‌ها تعصب داشته باشند و اهمیت بدهند؛ زیرا خرید و استفاده از این محصولات می‌تواند به رونق کسب و کار آنها و در نهایت منجر به رونق تولید شود. همان‌گونه که در پیام نورزوی رهبری معظم مشاهده گردید پته‌دوزی کرمان و صنایع دستی اصفهان در قاب تصویر به نمایش گذاشته شد و این خود تبلیغ عملی برای شعارهایی است که سال‌ها مقام معظم رهبری در باره استفاده از کالای ایرانی است

نقش مهمی دانشگاه در تحولات علمی، فرهنگی و جهش تولید

دانشگاه به‌عنوان مبدأ تحولات علمی، فرهنگی و فناورانه در جامعه، می‌تواند نقش مهمی را در این راستا ایفا کند. انتظار می‌رود سیاست‌گذاری‌ها به این سمت سوق داده شود و در اجرا مدیران اجرایی، کارکنان و استادان دانشگاه به این مسئله توجه ویژه داشته باشند. دانشجویان نیز در این راستا نقش مهمی دارند؛ زیرا آنها در جامعه و خانواده مورد اطمینان هستند و می‌توانند برای استفاده از کالای ایرانی و مشارکت در رونق تولید فرهنگ‌سازی کنند. دانشگاه آزاد اسلامی

با داشتن بیش از یک میلیون دانشجو، کارمند و استاد یکی از بزرگ‌ترین مجموعه‌های علمی کشور است، هیچ وابستگی دولتی ندارد در واقع اگر دقیق نگاه کنیم، یک بدنه علمی اجرایی بسیار بزرگ در دل جامعه و میان مردم در اختیار دارد که می‌تواند شعار سال «مشارکت مردم در رونق تولید» را رقم بزنند. (غلامرضا نجفی معاون پژوهش و فناوری دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم خیرگزاری انا ۰۳ فروردین ۱۴۰۳)

مشارکت مردم در تولید ملی، از ایده‌پردازی تا فرهنگ‌سازی

یکی از رویکردهایی که به تحقق شعار سال کمک می‌کند آشنایی هر چه بیشتر عموم مردم با اصطلاحات و مفاهیم اقتصادی است، اینکه مردم تا چه اندازه با این مفاهیم آشنا هستند و می‌توانند تحلیل درستی از مسائل اقتصادی داشته باشند از اهمیت بسیاری برخوردار است. در حال حاضر بسیاری از مردم نه تنها با اصطلاحات اقتصادی آشنایی ندارند بلکه در ساده‌ترین تصمیم‌گیری‌های روزانه خود برای خرید کالا یا نگهداری پس‌انداز هم با مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو می‌شوند، هنوز هم برخی از جوانان هستند که با وجود گذراندن تحصیلات عالی در دانشگاه‌های معتبر کشور، به اهمیت و مزایای بورس و سهام آشنایی ندارند و از روش‌های مختلف سرمایه‌گذاری بی‌خبرند. از طرفی کارشناسان و متخصصان حوزه اقتصاد هم بر این باور هستند که مشکلات اقتصادی کشور به دلیل ناآگاهی بعضی از سیاستمداران و سیاستگذاران از علم اقتصاد دوچندان شده است، آنها معتقدند اقتصاددانان نتوانسته‌اند ارتباط خوبی با سیاستگذاران و دانشمندان رشته‌های دیگر برقرار کنند و این مساله موجبات ضرر و زیان برای جامعه را فراهم کرده است. در واقع زبان مشترک بین اقتصاددانان و فعالان در سایر حوزه‌ها کمتر وجود دارد و مفاهیم علم اقتصاد که برای افراد فعال در دیگر حوزه‌ها بسیار مفید است به شکل ساده به آنها آموزش داده نشده است.

نظام جمهوری اسلامی از ظرفیت‌های بالنده برای اداره جامعه برخوردار است تصور بسیاری از مردم از علم اقتصاد، مسائل پیچیده، فرمول و نمودار است، این در حالیست که علم اقتصاد علمی شیرین و کاربردی برای بهتر زندگی کردن است و امید است که شعار

اقتصادی امسال و تأکید آن بر مشارکت مردم بتواند دریچه تازه‌ای را برای آشنایی اقشار مختلف جامعه با این علم کاربردی فراهم کند.

از دیگر راهکارهای اساسی که برای محقق شدن این شعار باید مدنظر قرار بگیرد شناسایی مشکلات و چالش‌های اقتصادی و در جریان قرار دادن عموم مردم از این مشکلات است، تا زمانی که مردم از دغدغه‌های اساسی در این عرصه اطلاع کافی نداشته باشند نمی‌توانند در مسیر پیشبرد این شعار گام مؤثری بردارند. بنابراین نیاز است که در هر استان مشکلات و چالش‌های اقتصادی شناسایی و این مشکلات از طریق شبکه‌های اجتماعی یا رسانه به اطلاع مردم رسانده شود.

فراهم کردن زمینه سرمایه‌گذاری در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله بخش کشاورزی، صنعت، مسکن و شهرسازی نیز کمک شایانی به تحقق شعار سال می‌کند، باید شرایط مطلوبی برای سرمایه‌گذاری در حوزه‌های گوناگون و فعالیت در مشاغل خانگی و صنایع کوچک فراهم شود تا با جذب هر چه بیشتر مردم در عرصه اقتصادی از ظرفیت و مشارکت حداکثری آنها جهت پیشبرد اهداف موردنظر در این عرصه و تقویت بخش خصوصی بهره‌گرفته شود. نهادینه کردن فرهنگ خرید و استفاده از کالاهای ایرانی هم به منظور رشد تولید، کارآفرینی و اشتغالزایی از دیگر رویکردها برای تحقق شعار سال است، رویکردی که قطعاً نمی‌توان آن را به عنوان آخرین رویکرد جهت عملیاتی شدن این شعار مطرح کرد چراکه پیشنهادات و نظرات دیگری هم از سوی متخصصان و کارشناسان در این زمینه مطرح شده که می‌تواند راهگشا باشد. اما آنچه حائز اهمیت است مسیر دشواری است که برای اجرایی کردن این شعار در پیش است، بدون شک پیاده‌سازی این راهکارها و عملی کردن این ایده‌ها کار آسانی نیست و نیاز به فرهنگ‌سازی در جامعه دارد، لذا شعار امسال نباید به یک سال محدود شود، بلکه این شعار باید در جامعه نهادینه و به صورت مستمر دنبال و پیگیری شود تا بتواند به رسالت اصلی خود جامه عمل بپوشاند و امید تازه‌ای در بین کنشگران سیاسی و اقتصادی ایجاد کند (فرزانه قنبر دزفولی خبرنگار حوزه اقتصادی ایرنا فارس)

مردم چگونه در جهش تولید شریک می‌شوند؟

قطعاً «جهش تولید» یکی از نیازهای اساسی کشور است و هر کسی که دغدغه ایران را داشته باشد می‌داند باید برای تحقق این هدف تلاش کرد. با نگاهی دقیق به شعار «جهش تولید با مشارکت مردم» می‌توان راه‌هایی که برای تحقق این شعار به ذهن می‌رسد را بررسی کنیم. باید توجه داشت که کلیدواژه مهم این شعار «مشارکت مردم» است

۱. آیا صرفاً منظور از این شعار این است که مردم باید وارد تولید محصولات شوند؟ اگر این نگاه را داشته باشیم چند نکته را باید مورد توجه قرار داد. اولاً، تولید امری تخصصی است. ثانیاً، تولیدکننده‌های توانمند و با کیفیت در کشور وجود دارند، اما تقریباً اکثر آنها با تنفس مصنوعی و دریافت وام، چرخ تولید را در حرکت نگه‌داشته‌اند. ثالثاً، تولیدکننده‌های موجود با ورود همه افراد کف جامعه به چرخه تولید، دچار مشکل می‌شوند، زیرا تعادل این عرصه برهم می‌خورد؛ البته اینها به این معنی نیست که هیچ کس نباید وارد تولید شود بلکه مسیر تولید باید برای همه متخصصان علاقمند به تولید باز باشد و مورد حمایت قرار گیرند.

۲. آیا صرفاً منظور از شعار «جهش تولید با مشارکت مردم» مشارکت مردم در خرید محصولات داخلی است؟ با وجود برخی محصولات خارجی که اکنون مشابه ایرانی آن وجود ندارد، نشان می‌دهد، شعار سال صرفاً به این امر تمرکز ندارد که مردم باید تولیدات داخلی را خریداری کنند. همچنین در حال حاضر برخی محصولات تولید داخل که رقیب خارجی ندارند، به خودی خود مورد حمایت مردم قرار دارند.

۳. منظور از «جهش تولید با مشارکت مردم» یعنی شریک شدن مردم؛ و سوال مهم این است که مردم چگونه شریک می‌شوند؟! پاسخ به این سوال این است که مردم با دنیای پس از تولید تولیدکننده‌ها شریک شوند؛ و آموختن هنر و حرفه تجارت و فروش و ایجاد زیرساخت‌های موجود، به مراتب منطقی‌تر و کم هزینه‌تر از ورود عام مردم به عرصه پیچیده‌ی تولید است؛ یعنی اگر سنگر فروش داخلی و صادرات، تکثیر و تثبیت شود، تولیدات رو به رشد و بی‌نیاز از وام‌ها و... می‌شود. لازم است فقط به این آمار دقت کنیم که در ایران حداقل، ده‌هزار محصول وجود دارد که می‌توان آن را به حدود ۲۰۰ کشور صادر کرد. به شکل منطقی، می‌توان

برای صادرات هر محصول تولید داخل، در هر کشوری یک نماینده داشته باشیم. مثلاً یک نفر در صادرات زعفران در تایوان، یک نفر در چین و... حضور داشته باشد؛ پس زعفران تولید داخل حدود ۲۰۰ فعال واقعی در کل دنیا به دنبال دارد. دولت در این روش می‌تواند با بنگاه‌های خصوصی تحریم‌ها را دور بزند و آن‌گاه می‌توان حدود دو میلیون افسر صادرات در جهان داشت؛ در بدترین شرایط همین تجار فعال، حداقل می‌توانند موجب اشتغال ده نفر باشند که جمعاً بیست میلیون نفر دارای شغل واقعی می‌شوند و این‌گونه مشارکت مردم در رشد تولید محقق می‌شود. (خبرگزاری برنا، وحید حاجی آقازاده ۱۴۰۳/۰۱/۰۲)

نقطه‌ی ضعف اساسی مسئله‌ی اقتصاد است

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در پیامی درباره سال جدید اعلام کردند: «در سالی که پیش روی ماست و وارد آن شدیم، ما بایستی به کارهای زیادی انجام بدهیم و خودمان را به آن متعهد کنیم... این سال، مسئله‌ی عمده‌ی کشور اقتصاد است. نقطه‌ی ضعف اساسی کشور، مسئله‌ی اقتصاد است و باید در این زمینه‌ها فعال عمل کنیم.»

بر اساس مطالعه‌ی نظرات کارشناسان، یکی از کلیدهای اساسی برای حل مشکلات اقتصادی کشور، تولید است؛ تولید داخلی و ملی... اگر رشد تولید و حرکت رو به جلو در تولید ملی به نحو مطلوب انجام بگیرد، بسیاری از مشکلات اساسی اقتصادی مانند تورم، اشتغال و ارزش پول ملی به خوبی حل خواهند شد... بنابراین، امسال هم تاکیدم بر مسئله‌ی تولید است و انتظار می‌رود که یک جهش در کار تولید اتفاق بیفتد اگر می‌خواهیم جهش تولید داشته باشیم، باید اقتصاد را مردمی کنیم... در بخش مردمی، ظرفیت‌های بزرگی وجود دارد که باید فعال شوند و به نفع کشور و مردم بهره‌مند شوند. بنابراین، شعار سال ۱۴۰۳ را به این مناسبت اعلام کردم: «جهش تولید با مشارکت مردم». امیدوارم این شعار به بهترین وجه ممکن تحقق پیدا کند.

هفت نکته درباره‌ی تحقق شعار سال ۱۴۰۳

در پیامی به مناسبت آغاز سال ۱۴۰۳، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی، سال

جدید را به نام “جهش تولید با مشارکت مردم” معرفی کردند. در ارتباط با این موضوع، رسانه KHAMENEI.IR در یک یادداشت را بررسی کرده است:

تعیین شعار سال توسط رهبر انقلاب اسلامی، باید به عنوان یک سیاست گفتمانی در فقه حکومتی مدنظر قرار گیرد. این باید به عنوان جهت گیری اصلی برای نظام حکمرانی ملی مورد توجه قرار گیرد و با توجه به زنجیره ای از گفتمان ها و شعارهای سال های گذشته بررسی شود. درک دقیق و صحیح سیاستمداران ملی باید با آنچه رهبر انقلاب و توسعه معنوی این گفتمان در منظومه فکری امام خمینی و آیت الله خامنه ای بیان کرده اند، هماهنگ شود.

اقتصاد مقاومتی به عنوان نظریه ای سیاستی برای پیشرفت اقتصادی مورد توجه قرار گیرد. این نظریه بیشتر به تولید ملی تمرکز دارد و تقویت زیرساخت های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تولید را از ضروریات این موضوع معرفی می کند. این باید بر مبنای ادبیات نظری درباره اقتصاد مقاومتی طراحی شود و مطالب بیان شده در بیانات رهبر انقلاب، تمهیدات لازم را فراهم می کند. مردم باید به عنوان محور اصلی شکل گیری، پیروزی و بقای انقلاب اسلامی مورد توجه قرار گیرند. جهش تولید نیز به این رکن اصلی وابسته است و حضور مردم در تمامی مراحل این فرآیند بسیار اساسی است. شناخت مسائل و چالش های تولید در یک نظام تحلیلی منسجم و منظومه ای بسیار حیاتی است. اهمیت این مسائل و توجه به رفع موانع تولید باید به عنوان یک پیش فرض سیاستی مورد توجه قرار گیرد. تحلیل نقش موانع خارجی، به ویژه تحریم های استکبار جهانی، نیازمند توجه به نقش و جایگاه مردم است. حضور مردم می تواند به عنوان پشتوانه ای برای مقابله با فشارهای خارجی عمل کند. بازخوانی الگوها و تجربه های موفق اقتصادی گذشته می تواند الهام بخش انقلاب اسلامی در زمینه اقتصادی باشد. توجه به “جهاد تبیین” نیازمند نهضت فرهنگی بزرگی است که باید بر “اقناع سازی” متمرکز شود. تقویت روحیه کار و تولید، پرهیز از مصرف گرایی، توجه به کالاهای داخلی و افشای اهداف دشمنان در اعمال تحریم ها، از جمله موضوعاتی هستند که نیازمند تقویت فضای جهاد تبیین هستند.

نتیجه

بنابراین طبق تحلیل های رهبر انقلاب اسلامی، می توان استنباط کرد که همین سازمان های مردم نهاد همانند تعاونی ها هستند که می توانند با ایجاد طرح های مشارکت مردمی زمینه توسعه اقتصاد کشور را فراهم کنند. تعاونی های مسکن در زمینه مسکن تعاونی های عمرانی در زمینه عمران که با مشارکت مردم می توان زمینه ساز توسعه و آبادانی اقتصاد کشور و در نهایت افزایش ارزش پول ملی کشور شد. (مجله سرمایه سازان اقتصادی شعار سال ۱۴۰۳ | جهش تولید با مشارکت مردموب سایت خبری سرمایه سازان)

هفت نکته مهم در خصوص شعار سال

«یک. تعیین شعار سال توسط رهبر گرامی انقلاب، سیاستی گفتمانی در فقه حکومتی ماست که باید نظام حکمرانی ملی، جهت گیری اصلی خود را بر این سیاست متمرکز کند؛ افزون بر این، توجه به این شعار باید در زنجیره ای از گفتمان ها و شعار سال های پیشین باشد. درک دقیق و درست سیاستگذاران ملی مطابق با آنچه رهبر گرامی انقلاب و توسعه ی معنایی این گفتمان در منظومه ی فکری امام خمینی علیه السلام و معظم له از نکات ضروری و لازم است.

دو. اقتصاد مقاومتی، نظریه ی سیاستی نظام اسلامی در مسیر پیشرفت اقتصادی ماست؛ اقتصاد مقاومتی بیش از همه بر مدار تولید ملی، امکان تحقق خواهد داشت و تقویت و رشد زیرساخت های فرهنگی و سیاسی و اقتصادی تولید، از ضروریات این مهم است؛ بنیادهای نظری جهش تولید بر مدار مردم، باید بر پایه ادبیات نظری درباره ی اقتصاد مقاومتی طرح شود و جغرافیای گسترده ی مباحث طرح شده در بیانات رهبر گرامی انقلاب، این مهم را تمهید خواهند کرد.

سه. مردم، محور شکل گیری، پیروزی و بقای انقلاب اسلامی هستند و جهش تولید نیز وابسته به همین رکن اساسی است. «مردم در همه ی این دورانها قهرمان اصلی ماجرا و سرگذشت انقلاب بوده اند.» (رهبر انقلاب ۱۴۰۱/۰۶/۰۸)

مسئله اصلی، کلید اصلی، اینجا است: حضور مردم در همه ی مسائل، حل کننده ی

مشکلات است. آن چیزی که حضور مردم را تأمین بکند، مردم را تشویق به حضور در عرصه و در میدان بکند - میدانهای مختلف مورد ابتلای کشور- مغتنم است. و حضور مردم هیچ جایگزین دیگری ندارد؛ هنر اصلی انقلاب هم همین بود؛ هنر اصلی انقلاب این بود که جمهور مردم را از یک مجموعه و توده‌ی منفعل و مصرفی و فاقد یک نگاه ملی و عمومی، تبدیل کرد به یک مجموعه‌ی پُرانگیزه، علاقه‌مند، همّت‌دار، هدف‌دار، آرمان‌خواه، و وارد میدان کرد؛ کار بزرگ انقلاب این بود.» (۱۴۰۰/۰۵/۱۲) «ما ابزارهای نظامی، ابزارهای سیاسی، ابزارهای اقتصادی را قدرت‌افزا و قدرت‌زا میدانیم برای کشور، اما هیچ کدام به اندازه‌ی حضور مردم نیست؛ حضور مردم، نظام جمهوری اسلامی را به معنای واقعی کلمه قدرتمند میکند.» (۱۴۰۰/۰۳/۲۶)

چهار. الزام بزرگ در جهش تولید، شناخت مسئله‌ها و چالش‌های تولید در یک نظام تحلیلی منسجم و منظومه‌ای است؛ اهمیت مسئله‌ها، منطق اولویت‌ها را می‌سازد و راه برون‌رفت از تراحم‌ها را فراهم می‌کند. شعار و گفتمان «رفع موانع تولید» باید به مثابه یک پیش‌فرض سیاستی در کنار الزامات و ضروریات دیگر، مطرح و برجسته باشد. بر این پایه، نقش موانع و عوامل تضعیف‌کننده‌ی داخلی در تولید و پیشرفت (مثل فساد، کم‌کاری و تنبلی، ضعف بهره‌وری، ضعف نگاه بلندمدت و راهبردی و...) را بیش از گذشته برجسته نگریست و پیوسته این پرسش را برجسته ساخت که چگونه می‌توان نقش و جایگاه مردم در تولید و پیشرفت ملی را برجسته‌تر کرد؟

پنج. تحلیل نقش موانع خارجی و به‌ویژه تحریم‌های استکبار جهانی، یکی دیگر از جنبه‌های ضروری در این موضوع است؛ نکته‌ی کلیدی در تحلیل این وضعیت، توجه به نقش و جایگاه مردم است. «اگر ما کاهش حضور مردم را داشته باشیم، از آن طرف افزایش فشارهای دشمن را خواهیم داشت؛ یعنی اینها با همدیگر به معنای واقعی کلمه یک نسبت معکوسی دارند. اگر چنانچه ما در کشور افزایش حضور مردم را کم داشته باشیم، از آن طرف افزایش فراوان فشار دشمنان را خواهیم داشت. اگر ما بخواهیم فشارهای دشمنان از قبیل فشارهای اقتصادی مثل تحریم و امثال اینها از بین برود یا کاهش پیدا کند، راهش این است که حضور مردم در کشور افزایش پیدا کند و پشتوانه‌ی مردمی به رخ دشمنان کشیده بشود.» (۱۴۰۰/۰۳/۲۶)

شش. بازخوانی الگوها و تجربه‌های موفق اقتصادی در چهل و پنج سال گذشته، الهام‌بخشی انقلاب اسلامی در ساحت اقتصاد را برجسته خواهد کرد. معانی و آرمان‌های بزرگ، همواره به اسوه‌هایی نیازمندند که تحقق آنها را امکان‌پذیرتر و میسرتر خواهد کرد. هفت. در پرتو مطالبه‌ی مؤکد «جهاد تبیین» از سوی رهبر انقلاب، نیازمند نهضت فرهنگی بزرگ و فراگیری هستیم که بتواند در گفتگو و ارتباط با جمهور مردم، بر «اقناع‌سازی» متمرکز شود؛ فهرست وسیعی از عناوین و موضوعاتی را می‌توان برشمرد که نیازمند تقویت وضعیت گفتمانی آنها در سطح عمومی هستیم، از جمله: تقویت روحیه‌ی کار و تولیدگرایی، پرهیز از مصرف‌گرایی و توجه به ساده‌زیستی، تقویت توجه به کالاهای داخلی، بهبود اتقان کاری، افشای اهداف دشمن در اعمال تحریم‌ها، قوت‌ها و دستاوردهای نظام اسلامی به‌ویژه در حوزه‌ی اقتصاد. به سخنی دیگر، جهش تولید بر مدار جمهور مردم، در یک سپهر فراگیر فرهنگی و مبتنی بر فرهنگ جهادی و انقلابی امکان‌پذیر خواهد بود؛ این مهم، نیازمند طرح و برجسته شدن در فضای جهاد تبیین است.» (مرکز رشد و فناوری شهید احمدی روشن سپاه حضرت سیدالشهداء علیه السلام استان تهران)

چیزی «جهش تولید با مشارکت مردم»

ذهنیت‌های مردم و مسئولان، مقررات زاید و رویه‌های موجود طوری اصلاح شود که هر شهروند جمهوری اسلامی بتواند کسب و کار شخصی راه بیندازد. تولد بنگاه‌های اقتصادی می‌بایست آسان شود، اگر بخواهیم واقعاً تولید جهش کند و مردم آثار رشد تولید و جهش تولید را در مهار تورم و ایجاد اشتغال ببینند و فرمایش رهبر انقلاب زمین نماند و به طور کامل اجرا بشود، باید هر چیزی را که محلّ سرمایه‌گذاری است، کشف و حذف کنیم. ۲ اشتباه خطرناک در برداشت از شعار سال سیاح در بخش دیگری از اظهارات خود، به یک اشتباه خطرناک در خصوص برداشت از شعار سال اشاره و اظهار کرد: مردمی‌سازی اقتصاد به هیچ وجه به معنی حذف بنگاه بزرگ و به جای آن نقش آفرینی کوچک‌ها و تولد کوچک‌ها و کوچک ماندن نیست. بازیگر اصلی برای اقتصاد قدرتمند ما شرکت‌های بزرگ‌اند. منتها شرکت‌های بزرگی که انحصاری نباشند و هر کسی بتواند هم سهام‌دارش بشود و هم شرکت کوچکی تأسیس کند و بتواند سریع رشدش بدهد

و بزرگش بکند. سیاح با بیان این که این، شرکت های بزرگ اند که می توانند به تعداد بالا استخدام کنند و صادرات بزرگ داشته باشند و قیمت تمام شده را پایین بیاورند، گفت: (در راستای شعار سال) بار اصلی روی دوش بزرگ هاست منتها منظور از مردمی سازی این است که ورود به بازار آسان باشد و کوچک ها بتوانند بزرگ بشوند، بتوانند به بزرگ ها بفروشند و خودشان هم بزرگ بشوند رقیب بزرگ ها بشوند. وی همچنین تاکید کرد: این تصور که حمایت از تولید یعنی وام دادن، زمین ارزان دادن، انرژی ارزان دادن اشتباه است و باید سعی کنیم امسال حذف شود. وقتی دولت به اسم حمایت از تولید رانت توزیع می کند، چه کسی می رود جلوی صف؟ کارآفرین می رود؟ نه چون کارآفرین مزیتش این نیست. کارآفرین خلاق است به فکر خلاقیت و نوآوری است. کسی می رود از این وام های ارزان می گیرد که زبان بازتر است. ۲ کار که حاکمیت باید انجام دهد تا در مقابل مردمی سازی قرار نگیرد این مقام مسئول در ادامه، به دو کاری که دولت می باید انجام دهد تا در مقابل مردمی سازی قرار نگیرد، اشاره کرد و گفت: اولاً هنر دولت این است که در سیاست گذاری کارآفرینی طوری محیط را مساعد کند که کارآفرین های مستعد بالقوه بالفعل شوند. دومین کاری که دولت و حکومت باید انجام دهد و مجلس هم نقش دارد، این است که شرکت های و بنگاه های شبه دولتی و نیمه دولتی نیمه خصوصی را از میدان (اقتصاد) بیرون بکشد. به گفته وی، در حال حاضر، فعالیت اقتصادی در بعضی از حوزه ها به دلیل وجود بنگاه های شبه دولتی قفل شده است. رهبر معظم انقلاب هم چند بار به این مسئله اعتراض کرده اند. این ها باید از بازی خارج بشوند و بروند جاهایی متمرکز بشوند. اگر قرار است که فعال اقتصادی بشوند بروند جاهایی فعالیت بکنند که بخش خصوصی نمی رود. بروند مثلاً مکران را آباد کنند. اما جایی که بخش خصوصی داوطلب است دولتی که مطلقاً نباید بیاید، نیمه دولتی هم نباید بیاید. دستیار رئیس جمهور در مردمی سازی دولت: جهش تولید جز با افزایش تعداد کنش گران اقتصادی میسر نمی شود.

مشارکت مردم در اقتصاد به این معنی است که هر سه بخش دولتی، خصوصی و تعاونی در اقتصاد کشور می بایست متناسب با هم حرکت کنند، معتقد است جهش تولید (آن هم بعد از یک دهه توقف تولید در دهه ۹۰)، با یک امر عادی جلو نمی رود و می بایست کار مضاعفی

انجام شود. از این رو این جهش جز با افزایش تعداد کنشگرها میسر نیست. در این راستا، دولت می‌بایست ضمن گفتمان سازی و حمایت از حرکت‌های مردمی در این عرصه، فرمول‌های عملی و قابل فهم عمومی و میدان‌های حضور برای آحاد مردم را طراحی کند. ۳ نمونه از نقش آفرینی سال‌های اخیر مردم در اقتصاد عبودیتیان در بخشی از سخنان خود به نمونه‌هایی قابل توجه از نقش آفرینی‌های مردم در اقتصاد که هسته‌های اجتماعی نظیر مساجد یا خانوادگی داشته و بعضاً با تسهیل‌گری دولت نیز همراه شده، اشاره کرد که ۳ مورد از آن‌ها به شرح زیر است: اشتغال ۲۰ هزار نفری تولید کفش در ابهر زنجان: در منطقه هیدج در ابهر استان زنجان، نزدیک ۲۰ هزار نفر، آن منطقه را به قطب تولید کفش تبدیل کردند. مردم به صورت فامیلی کارگاه زدند، همسایه، همکار، بازنشسته، همه در این کار وارد شدند. حدود ۲۵۰ واحد تولیدی شکل گرفته در یک شهرستان و چقدر مهاجرت معکوس اتفاق افتاده است. روزی ۱۵ هزار جفت کفش دارد تولید می‌شود. فعال شدن ۱۳۰۰ کارگاه تولید نخودچی در ممقان: در ممقان آذربایجان شرقی نخودچی تولید می‌کنند. ۱۳۰۰ کارگاه فعال شده و هر کدام سه چهار کارگر دارد. اکثر کارگاه‌ها خانوادگی است. صد هزار تن نخودچی دارد تولید می‌شود، ۴۰ درصد برای بازار داخلی و ۶۰ درصد آن برای صادرات است. باز یکی دیگر از نقش‌های دولت تسهیل در امر صادرات است که ما در این حوزه‌ها مسئله داریم. الحمدلله رویکرد دولت هم به این سمت رفته و دارد این مسئله را انجام می‌دهد. اشتغال ۵ هزار نفری نان سالم در یک منطقه اصفهان: یک منطقه‌ای در اصفهان، نان سالم را با آرد کاملی که حالا هم جوانه و هم سبوس است، تولید کردند، ۲۵۰ کارگاه کوچک طبخ نان و تولید نان درست کردند، هم استان خودشان و هم استان‌های اطراف را دارند پوشش می‌دهند. حدود ۵ هزار نفر از جمعیت آن منطقه اشتغال پیدا کردند. وقتی ۵ هزار نفر در ۲۵۰ کارگاه با هم چرخه می‌شوند، این کارگاه نیاز آن کارگاه دیگر را برطرف می‌کند، مشکل کارگر یکدیگر را برطرف می‌کنند، مشکل سوخت را حل می‌کنند، این چرخه شدن خیلی موضوعیت دارد. روزی ۳۰۰ هزار قرص نان را در منطقه دارند تولید می‌کنند. این مقام مسئول در ادامه بر رفع مقررات دست و پاگیر و زاید توسط دولت و هم چنین شکل‌گیری حلقه‌های میانه‌ای بین دولت و مردم برای تسهیل امر تولید

شوند، تاکید کرد. توصیه های رئیس مرکز پژوهش های مجلس برای تحقق شعار سال به گزارش تسنیم، نگاهداری رئیس مرکز پژوهش های مجلس در ۱۰ توصیه (که بخش هایی از آن در ادامه می آید)، به تبیین سازوکارهای اهداف شعار سال پرداخته است

۱. لزوم قرارگیری ایران در زنجیره های ارزش افزوده جهانی و منطقه ای با تمرکز بر صنایع دارای ارزش افزوده بالا.

۲. مشارکت مردم، سپردن امور به صاحبان اصلی انقلاب، افزایش سرمایه اجتماعی و ارتقای بخش کارآمدی است.

۳. توجه به فراگیری و تحقق عمومیت منافع سیاست ها و قوانین برای همه مردم به جای توجه به گروه های خاص، شکل گیری پاسخگویی عمومی سه بعدی حکومت به مردم، مردم به حکومت و مردم به مردم و تاکید بر وحدت و پرهیز از چند دستگی از لوازم مردمی سازی به شمار می رود.

۴. توجه به عوامل ساختاری از قبیل انحصار زدایی، شکل گیری و تقویت حلقه های میانی (بین مردم و دولت) و تشکل های مردمی، پرهیز از دولت سالاری، طراحی قواعد و رویه ها و ابزارهای مشارکت مردم در حکمرانی و روایت سازی رسانه ای از آثار مثبت و پیش برنده مشارکت مردم لازم و ضروری به نظر می رسد.

۵. ایجاد فهم مشترک در خصوص مردمی سازی اقتصاد به گونه ای که هیچ احدی بنا به ظریت خودش از تولید ارزش افزوده حقیقی باز نماند لازم و ضروری است. نباید محوریت با سرمایه سالاری باشد بلکه توانمندسازی مردم برای مشارکت اقتصادی و تمرکز الگوی اقتصادی بر تولید به جای مصرف، تحول اساسی در ساختارها و فرایندها و قواعد تنظیمی و اصلاح قوانین برای تقویت بخش خصوصی و عمومی، بازنگری در رویکرد اعمال حاکمیت دولتی از طریق اهرم مالکیت و شکل گیری خصولتی ها، ترویج تعاونی ها و اصلاح قوانین حوزه تعاون و ایجاد نظام های اطلاعاتی جامع از اشخاص و دارایی ها برای مدیریت کارآمد اقتصاد مردمی باید در دستور کار قرار گیرد

۶. مشارکت اقتصادی مردم امری اجتماعی است و نیاز به تقویت سرمایه اجتماعی دارد.

برنامه‌ریزی برای ترمیم و ارتقای اعتماد و سرمایه اجتماعی و افزایش احساس تعلق خاطر به ایران لازم و ضروری است.

۷. مشارکت مردمی در هر ۴ سطح تصریح شده در قانون اساسی اعم از تصمیم‌گیری، مطالبه‌گری، نظارت و اجرا با ایجاد سازوکار آن و ساختارمند شدن بخش مردمی باید دنبال شود. توجه به شفافیت در نظارت، مصونیت در مطالبه‌گری، شایستگی تشکل‌های مردمی در اجرا، حائز اهمیت است. تقویت قوانین در حوزه مشارکت و تشکل‌های مردمی راهگشا خواهد بود. اقتصاددان عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام: می‌باید سرمایه‌های مردم در صنایع پرسود نفت و گاز و اقتصاد دریا جذب شود سال جهش تولید به پشتوانه بیانیه گام دوم سالی سرشار از عزت و موفقیت خواهد بود

یاری خداوند متعال، هدایت‌های حکیمانه رهبر معظم انقلاب اسلامی و عزم و تصمیم ملت و دولت، سال جهش تولید به پشتوانه بیانیه گام دوم انقلاب که همانا حرکت در مسیر آرمان‌های انقلاب شکوه‌مند اسلامی است، سالی سرشار از عزت و موفقیت برای ایران و ایرانی خواهد بود. (سید احمد عبودتین، دستیار رئیس‌جمهور)

سرمایه‌های مردم باید در صنایع پرسود نفت و گاز و اقتصاد دریا محور جذب شود شرکت نفت و صندوق توسعه ملی برای جذب منابع مالی مردم در صنایع بالادستی نفت و گاز و سرمایه‌گذاری در میداین مشترک برنامه‌ریزی کرده است. بازدهی سرمایه در این حوزه‌ها تنها ۳۰ یا ۴۰ درصد نیست، این رقم بسیار بیش از اینهاست و این حوزه هرچقدر که بازدهی سرمایه دارند باید به مردم بدهند. دولت باید آنچه را که از شرکت‌ها در اختیار دارد واگذار کند، این موضوعی بوده که رهبر معظم انقلاب در سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی ۱۳۸۵ ابلاغ کردند و تا حدودی اجرا شده اما هنوز تا رسیدن به نقطه‌نهایی بسیار باقی مانده است. عضو مجلس خبرگان رهبری یادآور شد: برای تامین منابع سرمایه باید از منابع داخلی و خارجی استفاده شود. مردم میلیاردها دلار را هم به صورت ارز و هم به صورت طلا نگهداری می‌کنند یعنی سرمایه خود را تبدیل به ارز و طلا کرده‌اند. دلیل آن هم این بوده که خواسته‌اند ارزش پول خود را در برابر تورم حفظ کنند. (مصباحی مقدم عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام سایت پیشخوان)

کتابنامه

- ابراهیم محمودزاده رحیم وکیل زاده رضا رنجبر اولویت جهش تولید در منابع فقه امامیه
اکبری مسعود لینک کوتاه: <https://kayhan.ir/001CGp>
امیری ناصر شکریان FARS MEDIA CORPORATION
تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم (مجموعه من کلمات و حکم
الإمام علی علیه السلام)، دار الکتب الإسلامی - قم، چاپ: دوم، ۱۴۱۰ ق.
حاجی آقازاده وحید خبرگزاری برنا، ۰۲/۰۱/۱۴۰۳
حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۴۰۹ ق)، وسائل الشیعه، قم: موسسه آل البيت علیهم السلام.
حسینی شاهرودی سید محمد سندج - ایرنا - نماینده ولی فقیه در کردستان ۱۳۹۹.
دزفولی فرزانه قنبر خبرنگار حوزه اقتصادی ایرنا فارس
سالاری مکی حجت تمامی خبرگزاری شبستان © ۲۰۲۴ Shabestan News Agency. All
rights reserved فروردین ۱۳۹۹
شریف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه / ترجمه انصاریان، پیام آزادی - تهران، چاپ:
دوم، ۱۳۸۶ ش.
فصلنامه علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی سال پانزدهم / شماره ۴ / زمستان ۱۴۰۱
فیض کاشانی، محمد محسن بن شاه مرتضی، الوافی، کتابخانه امام امیر المؤمنین علی علیه السلام
اصفهان، چاپ: اول، ۱۴۰۶ ق.
قمی عباس کلیات مفاتیح الجنان (ترجمه استاد انصاریان) بی تابی جا
کلینی، محمد بن یعقوب بن اسحاق (۱۳۶۲ ش؛ الکافی؛ تحقیق: علی اکبر غفاری، تهران:
دارالکتب السالمیه، چاپ پنجم.
مجلسی، سید محمد باقر (۱۴۰۳ ق)، بحار النوار، بیروت: دار احیاء التراث العربی، چاپ سوم.
مجله سرمایه سازان اقتصادی شعار سال ۱۴۰۳ | جهش تولید با مشارکت مردموب سایت خبری
سرمایه سازان ۱۴۰۳ ش
مصباحی مقدم عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام سایت پیشخوان

مکارم شیرازی تفسیر نمونه ناصرناشر: دار الکتب الإسلامية مکان چاپ: تهران سال چاپ: ۱۳۷۴ ش
موسوی همدانی سید محمدباقر، ترجمه تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی جامعه‌ی مدرسین
حوزه علمیه قم - قم، چاپ پنجم، ۱۳۷۴ ش.